Les malalties professionals

AT2018-0083
Desembre 2019

FINANCIADO POR:

GOBIERNO DE ESPAÑA
MINISTERIO DE TRABAJO, MIGRACIONES Y SEGURIDAD SOCIAL
FUNDACIÓN ESTATAL PARA LA PREVENCIÓN DE RIESGOS LABORALES, F.S.P.
CCOO comissió obrera nacional de Catalunya

ÍNDEX

1. INTRODUCCIÓ 2

2. NORMATIVA D'APLICACIÓ 5

3. QUÈ SÓN LES MALALTIES PROFESSIONALS? 5

4. LA DECLARACIÓ DE LA MALALTIA PROFESSIONAL 8

5. L'ACTUACIÓ DE LA MÚTUA 8

6. QUI POT INICIAR EL PROCÉS DE SOSPITA DE MALALTIA PROFESSIONAL? 10

7. LA NOSTRA ACCIÓ SINDICAL 11

L'objectiu d'aquest full informatiu és aproximar a les persones treballadores i als seus representants legals a la normativa que regula les malalties professionals, fent una revisió de les dificultats més habituals i dels criteris i orientacions per a l'acció sindical a les empreses.

Autoria: CCOO de Cataluña.
Barcelona, Desembre de 2019.

Aquest fullet s'elabora en el marc de l'acció "Assistència i Promoció de la participació en la Prevenció de Riscos Laborals". (Codi de l'acció: AT2018-0083).

Dipòsit legal: B 29550-2019

1. INTRODUCCIÓ

A l'any 2006 es va aprovar el Reial Decret 1299/2006, de 10 de novembre, amb el qual s'aprovava el quadre de malalties professionals en el sistema de la Seguretat Social. Aquest era un canvi normatiu necessari, ja que la normativa anterior (de 1978) estava totalment obsoleta, encara que ni de bon tros va ser suficient, atès que traspassava l'obligació de la notificació de la malaltia professional, de les empreses a les mútues, buscant evitar la infradeclaració existent. És obvi que aquest objectiu està lluny d'haver-se aconseguit.

D'altra banda, en aquest quadre no hi ha cap referència a les malalties derivades dels riscos psicosocials, que són un problema cada vegada més gran en els nous models productius que abusen d'una organització de la feina basada en la precarietat laboral. Es tracta per tant, d'una normativa, encara encasellada en els sistemes més industrials de producció, però no en les noves realitats de la feina[1].

Sabem que **hi ha un desviament sistemàtic dels accidents de treball i de les malalties d'origen laboral per part de mútues i empreses col·laboradores**, que altera significativament les estadístiques oficials de sinistralitat i suposen una sobrecàrrega econòmica i en les llistes d'espera assumida pel Sistema Públic de Salut.

De fet, una investigació recent[2] realitzada en un hospital públic de Barcelona, ha estimat que el cost sanitari de les malalties professionals per aquest hospital en concret, podria arribar als 5 milions d'euros a l'any.

De la mateixa manera, una notícia[3] d'El País assenyalava l'existència d'un recent informe presentat en un congrés de la Societat Espanyola d'Epidemiologia, encarregat pel Ministeri de Sanitat, que estima que el càncer laboral costa al Sistema Públic de Salut més de 155 milions d'euros anuals. S'exposa també que el 2015, últim any del què hi ha dades oficials, es van produir més de 26.600 activitats sanitàries en càncers que podien estar relacionats amb el treball. Sorprenentment, aquest any únicament es van reconèixer com a malaltia professional 23 casos, dades que disten molt dels registres que existeixen en altres països europeus.

---

[1]Caves Martínez, F. (Dir). "Les malalties professionals des de la perspectiva de la Seguretat Social". 2007. Publicació de la Seguretat Social. Pàgina 60. Es pot consultar a http://www.seg-social.es/wps/wcm/connect/wss/cc901b09-e9fd-4565-87d4-6c8f117a6e99/F70_07N.pdf?MOD=AJPERES&CVID=

[2]Serra C, Valiño-Carrete M, Cots F, Trapero-Bertran M, Benavides FG. Costos sanitaris de les malalties professionals: anàlisi d'una sèrie de pacients d'un hospital públic. Arch Anterior Riscos Labor 2019; 22 (4): 171-175. DOI: 10.12961 / aprl.2019.22.04.03

[3] consultar https://elpais.com/sociedad/2019/10/24/actualidad/1571934154_475994.html

Hi ha altres informes i investigacions, com la titulada *Estimació de la incidència i mortalitat per càncer laboral a Espanya*[4], en què també s'assenyala aquest subregistre relatiu al càncer laboral a l'estat espanyol, en comparació amb altres països europeus. Per exemple, segons indica aquesta investigació, el 2002 es van declarar 14 nous càncers a Espanya, mentre que a França hi va haver 900 casos nous declarats, al Regne Unit 806, i a Alemanya 1.889.

En aquest sentit, no s'entén, si no és des de la lògica de beneficiar els interessos particulars d'empresaris i empresàries, el Projecte de Reial Decret que modifica el Reial Decret que regula actualment l'exposició a agents cancerígens i mutàgens, presentat a l'octubre de 2019 en la Comissió Nacional de Seguretat i Salut en el treball, i amb el qual el Govern espanyol pretén duplicar els valors límits vigents d'exposició en el treball de la sílice cristal·lina i del bromoetilè i triplicar el de l'acrilamida.

CCOO s'oposa a aquest augment de valors límit que suposarà un major risc per a la salut de les persones treballadores, i que no respon al principi de precaució en el qual es basa la Llei de Prevenció de Riscos Laborals (LPRL), sinó més aviat a la voluntat d'anteposar la competitivitat i els beneficis empresarials a la salut de la població treballadora.

Podem concloure, per tant, que hi ha un desviament generalitzat per part de les mútues col·laboradores i empreses col·laboradores amb la Seguretat Social de les malalties professionals al Sistema Públic de Salut, que es produeix pel **conflicte d'interessos**, ja que els competeix el pagament de les prestacions derivades del reconeixement així com de l'atenció sanitària.

Tal com està definida la gestió de les MP, i també de l'accident de treball, **es permet a mútues i empresaris determinar**, de facto, **si es tracta d'una contingència comuna o professional, i limitar l'accés, de les persones treballadores a les prestacions públiques** per les quals han cotitzat degudament i a les quals tenen dret.

Així, quan una mútua no concedeix la baixa a un treballador o treballadora i la deriva a la Seguretat Social, s'està definint la contingència i la prestació de la persona treballadora. De la mateixa manera, per ser ateses per la mútua les persones treballadores, han de comptar amb l'acceptació inicial de l'empresa, a través del **comunicat d'assistència** que està obligada a facilitar a la persona afectada -segons l'Ordre Ministerial del 13 d'octubre de 1967-. Podem dir que quan es nega a lliurar aquest

[4]Kogevinas M, Castaño-Vinyals G, Rodríguez Suárez MM, Tardón A, Serra C. Estimació de la incidència i mortalitat per càncer laboral a Espanya, 2002. Arch Prev Riscos Labor. 2008; 11: 180-187.

document, l’empresari o empresària està determinant inicialment la contingència, i a més evadint l'obligació de revisar les avaluacions de riscos i de realitzar la investigació de l'accident que correspon, en compliment de la LRPL, per millorar les activitats preventives i evitar futurs danys a la salut.

A més, el sistema permet a les mútues i empreses col·laboradores, reservar-se el dret a **controlar a la persona treballadora en situació de baixa mèdica**, posant en dubte al metge o metgessa que l'hagi concedit, i sotmetent-la a revisions mèdiques periòdiques. També les empreses poden realitzar un segon control, a través de l'article 20.4 de l'Estatut dels Treballadors (ET), que els permet verificar l'estat de salut dels treballadors i treballadores, mitjançant professionals mèdics, quan estan amb el contracte suspès per estar de baixa laboral.

La gravetat d'aquesta situació es fa més perversa, si és possible, després de la sentència de Tribunal Constitucional que avala els acomiadaments per absències intermitents de la feina per motius de salut basant-se en l'article 52.d de l'ET, ja que tal i com hem vist **es permet a mútues i empreses engrossir el còmput d'aquestes baixes intermitents per les que després la persona treballadora serà acomiadada**, ja que considerant el redactat de l'ET les contingències professionals quedarien fora d'aquest còmput.

En definitiva, l'**escenari actual permet l'escassa qualitat de l'activitat preventiva a les empreses**, ja que poden eludir les seves obligacions en la revisió de les avaluacions de riscos i mesures preventives derivant, amb la participació de les mútues, els accidents de treball i les malalties professionals al sistema públic i incrementant la possibilitat que les persones treballadores perdin la seva feina a conseqüència de la deficient actuació preventiva de l'empresari o empresària. Aquestes persones, per la por a ser acomiadades, poden continuar treballant en les mateixes condicions que seguiran perjudicant la seva salut.

2. NORMATIVA D'APLICACIÓ

- ✓ Llei 31/1995, de Prevenció de Riscos Laborals (LPRL en endavant).
- ✓ Llei General de la Seguretat Social (LGSS en endavant).
- ✓ Reial Decret 1299/2006, de 10 de novembre, pel qual s'aprova el quadre de malalties professionals (MMPP en endavant) en el sistema de la Seguretat Social i s'estableixen criteris per a la seva notificació i registre.
- ✓ Ordre TAS/1/2007, de 2 de gener, per la qual s'estableix el model de comunicat de malaltia professional, es dicten normes per a la seva elaboració i transmissió i es crea el corresponent fitxer de dades personals.

3. QUÈ SÓN LES MALALTIES PROFESSIONALS?

No totes les malalties produïdes pel treball poden considerar malaltia professional des d'un punt de vista legal. La seva definició legal està recollida en l'article 157 de la Llei General de Seguretat Social que indica:

> *"S'entendrà per malaltia professional **la contreta a conseqüència de la feina executada per compte aliè en les activitats que s'especifiquen en el quadre** que s'aprovi per les disposicions d'aplicació i desenvolupament d'aquesta llei, **i que estigui provocada per l'acció dels elements o substàncies que en aquest quadre s'indiquin per a cada malaltia professional**... "*

Per tant, perquè una malaltia derivada de la feina sigui considerada malaltia professional, **ha d'aparèixer en el RD 1299/2006**, pel qual s'aprova el quadre de malalties professionals **i la seva activitat laboral ha de posar en contacte a la persona treballadora amb l'agent nociu que genera aquesta patologia**.

Les malalties derivades del treball que no estiguin compreses en aquest quadre i no compleixin els requisits comentats, hauran de ser declarades com a accident de treball.

Requisits legals per a la malaltia professional

- ✓ Que la malaltia sigui contreta a conseqüència de la feina prestada per compte aliè.
- ✓ Que la patologia sigui conseqüència de les activitats que s'especifiquen en el quadre de l'RD 1299/2006.
- ✓ Que la malaltia es produeixi per l'acció d'elements o substàncies incloses en aquest quadre.

El quadre de malalties professional del Reial Decret 1299/2006, té dos annexos:

- L'**annex 1** inclou una llista de malalties amb un origen professional que s'ha reconegut científicament i conté tres informacions importants: la **malaltia**, l'**agent causal** (l'exposició) i les **activitats laborals** que la poden provocar.

  Podríem dir que aquesta llista recull les malalties professionals pròpiament dites.

- L'**annex 2** comprèn una llista complementària de malalties de les quals se sospita que el seu origen és professional, no incloses en l'annex 1, però que es podrien incloure en el futur pel seu l'origen i caràcter professional.

Tots dos annexos **classifiquen les malalties professionals en 6 grups**:

- **Grup 1** (Les MMPP causades per agents químics).
- **Grup 2** (Agents físics).
- **Grup 3** (Agents biològics).
- **Grup 4** (Inhalació de substàncies o agents no compresos en altres apartats).
- **Grup 5** (MMPP de la pell causades per substàncies i agents no compresos en algun dels altres apartats).
- **Grup 6** (Agents cancerígens).

A continuació, a tall d'exemple, reproduïm una part d'aquest Reial Decret per a recollir l'estructura de la llista:

Grup 2				
D				**Agent:** Malalties provocades per postures forçades i moviments repetitius en el treball; malalties per fatiga i inflamació de les beines tendinoses, de teixits peritendinosos i insercions musculars i tendinoses.
	02			**Malaltia (Subagent):** Colze i avantbraç: epicondilitis i epitrocleitis.
		01	**2D0201**	**Activitat:** Treballs que requereixin moviments d'impacte o sacsejades, supinació o pronació repetides del braç contra resistència, així com moviments de flexoextensió forçada del canell, com en el cas de: carnissers, peixaters, adobadors, esportistes, mecànics, planxistes, calderers, paletes.
…				**…**

Les malalties professionals sovint **són difícils de detectar**, ja que apareixen després d'un **llarg període d'exposició i de latència** (temps que hi ha entre l'exposició al risc i l'aparició dels símptomes). Aquest període de latència pot durar diversos anys, en alguns casos, per la qual cosa es complica la identificació del moment concret en què s'ha iniciat o produït l'exposició, de manera que la persona treballadora pot haver canviat d'empresa, d'activitat laboral i de mútua, quan la malaltia comença a manifestar-se. Poden produir-se, per tant, problemes per imputar la responsabilitat a l'empresa i a la mútua corresponent.

A més, les malalties professionals solen tenir un **origen multicausal**, és a dir l'exposició es dóna per més d'un factor de risc, per exemple, per la combinació de moviments repetitius, amb la intervenció d'altres factors com a vibracions, calor o fred, ritme de treball elevat, etc.

A tenir en compte:

Gràcies a la pressió de CCOO en la Mesa d'Ocupació de Qualitat en el Sector d'Hostaleria, la Direcció General d'Ordenació de la Seguretat Social, en 2018, va donar instruccions a les mútues per a reconèixer com a malaltia professional determinades patologies pròpies del col·lectiu de **cambreres de pis i de personal de neteja d'altres establiments**, per a les quals el quadre no esmenta expressament aquesta activitat:

- ✓ Síndrome del túnel carpià al canell.
- ✓ Tendinitis de l'abductor llarg i extensor del colze (TDE Quervain), tenosinovitis estenosant digital (dit de resort), tenosinovitis de l'extensor llarg del primer dit (mà i canell).
- ✓ Epicondilitis i epitrocleitis de colze i avantbraç.
- ✓ Patologia tendinosa crònica de manegot dels rotatoris (espatlla).

4. LA DECLARACIÓ DE LA MALALTIA PROFESSIONAL

La declaració i qualificació definitiva de les malalties professional, tant si és amb baixa o sense baixa, la realitza l'entitat gestora de la Seguretat Social, que en la majoria de casos serà l'Institut Nacional de Seguretat Social (INSS), a partir de les comunicacions que li fan la mútues o dels diagnòstics de sospites iniciats pels serveis de prevenció o metges de la sanitat pública.

L'empresa està obligada a facilitar-li a la mútua tota la informació de què disposa i li sigui requerida per realitzar aquesta comunicació, així com a lliurar una còpia de la mateixa a la persona treballadora (art. 2 de l'Ordre TAS/1/2007) i als delegats i delegades de prevenció (Instrucció 01/2005, Departament de Treball de la Generalitat de Catalunya[1]), als quals haurà de lliurar a més la relació de les malalties professionals que hagin causat baixa.

A **Catalunya l'organisme competent per a la valoració de les contingències professionals és la Subdirecció General d'Avaluacions Mèdiques** (SGAM), dependent de Departament de Salut, que emetrà un informe de valoració a l'entitat gestora (INSS), la qual qualificarà la malaltia de forma definitiva.

5. L'ACTUACIÓ DE LA MÚTUA

La mútua pot diagnosticar una malaltia professional, amb baixa mèdica o sense, quan un treballador o treballadora va a les seves instal·lacions perquè considera que té un problema de salut originat o empitjorat pel seu treball. En aquest cas haurà d'emplenar el **comunicat de malaltia professional**, que és un comunicat específic regulat per l'Ordre TAS/1/2007.

Aquest comunicat s'ha de tramitar a través de l'aplicació informàtica CEPROSS (Comunicació de Malalties Professionals de la Seguretat Social) dins dels 10 dies hàbils següents a la data de la diagnosi de la malaltia professional.

[5] Per a més informació sobre el dret a la informació dels delegats i delegades de prevenció, consulta el full informatiu https://www.ccoo.cat/noticia/146888/exercici-del-dret-a-la-informacio-en-materia-de-seguretat-i-salut-en-el-treball-mitjancant-copia#.XftvrmRKg2x

Recomanacions a seguir quan la mútua no reconeix la malaltia professional

- ✓ Abans d'anar a la mútua hem d'assegurar que l'empresa ens facilita el **comunicat d'assistència a mútua** per a la seva presentació en la mateixa i sense el qual no podrà realitzar el reconeixement de la contingència professional (article 20.2 de l'Ordre de 13 d'octubre de 1967, que estableix normes per a la prestació per incapacitat laboral transitòria, encara vigent).
- ✓ Si la mútua ens deriva a la Seguretat Social, hem de sol·licitar l'informe de negativa motivada, que la mútua està obligada a facilitar-nos, que inclogui els motius de la derivació (article 3 de l'RD 625/2014, que regula determinats aspectes de la gestió i control de la incapacitat temporal).
- ✓ Es recomana també omplir el full de reclamacions de la mútua al centre assistencial i a l'Oficina virtual de reclamacions contra les mútues https://www.ovrmatepss.es/virtual/
- ✓ Haurem d'acudir al nostre metge o metgessa de capçalera, que ens facilitarà la baixa si la considera necessària. Exposar l'origen laboral de la malaltia, perquè iniciï el procediment de sospita de malaltia professional o perquè ens derivi a la Unitat de Salut Laboral.
- ✓ En cas que el nostre metge o metgessa no realitzi el diagnòstic de sospita, iniciar el procés de determinació de contingències davant l'INSS aportant l'informe de la Unitat de Salut Laboral i tota la documentació recopilada.

Es recomana completar aquesta informació amb el fullet informatiu *Accidents de treball i danys*, en https://www.ccoo.cat/aspnet/fulls_salut_laboral.aspx

6. QUI POT INICIAR EL PROCÉS DE SOSPITA DE MALALTIA PROFESSIONAL?

L'article 5 de l'RD 1299/2006 deixa també en mans dels facultatius del Sistema Públic de Salut i dels serveis de prevenció la detecció de les MMPP, indicant que, en cas d'identificar una malaltia que podria ser qualificada com a professional, ho han de comunicar a l'entitat gestora de la Seguretat Social (INSS), a través de l'organisme competent de la comunitat autònoma, perquè es procedeixi a la seva qualificació, així com a l'entitat col·laboradora (mútua).

Art. 5 RD 1299/2006

Quan els facultatius del Sistema Nacional de Salut, en ocasió de les seves actuacions professionals, tinguessin coneixement de l'existència d'una malaltia de les incloses a l'annex 1 que podria ser qualificada com a professional, o bé de les recollides a l'annex 2, i el origen professional se sospita, ho han de comunicar als oportuns efectes, a través de l'organisme competent de cada comunitat autònoma i de les ciutats amb estatut d'autonomia, a l'entitat gestora, als efectes de qualificació previstos a l'article 3 i, si s'escau , a l'entitat col·laboradora de la Seguretat Social que assumeixi la protecció de les contingències professionals. La mateixa comunicació hauran de realitzar els facultatius del servei de prevenció, si escau.

La sospita de la malaltia professional pot partir de...

- ✓ **Servei de prevenció,** propi o aliè, a través de la vigilància de la salut.

  Cal recordar que, tal com recull la LPRL, una de les principals funcions de la vigilància de la salut és la detecció precoç dels problemes de salut relacionats amb el treball.

- ✓ **Servei públic de salut:** El metge o metgessa de capçalera pot emetre un diagnòstic de sospita del possible origen laboral perquè l'INSS valori la situació.

- ✓ **Persona treballadora afectada.**

  Com hem indicat el primer que hauria de fer la persona treballadora afectada seria acudir a la mútua i posteriorment, si aquesta la deriva a la Seguretat Social, al seu metge o metgessa de capçalera.
  En el cas que les vies anteriors no resultin, la persona afectada podrà dirigir-se a l'INSS sol·licitant la determinació de contingències perquè es valori la qualificació de la malaltia professional.

  En aquest cas, serà fonamental preparar la documentació necessària, de manera que es recomana assessorar-se amb els delegats i delegades de CCOO o al sindicat.

- ✓ **Els delegats i delegades de prevenció de CCOO**, a través de la seva acció sindical, el coneixement sobre l'empresa i de les condicions de treball, el seguiment de les avaluacions de riscos, mesures preventives, informes epidemiològics de vigilància de la salut, i a través de l'assessorament a la persona treballadora, poden orientar-la en el reconeixement de la malaltia professional.

7. LA NOSTRA ACCIÓ SINDICAL

Identificar i declarar les malalties professionals té un doble objectiu. El primer està relacionat amb els drets individuals de la persona afectada pel que fa a la prestació de Seguretat Social i a la deguda protecció de la seva salut, ja que el nostre sistema tracta de manera diferent els requisits i les prestacions segons sigui una contingència professional o una contingència comuna.

El segon té a veure amb la intervenció col·lectiva en la millora de les condicions de treball i amb la prevenció, ja que el reconeixement dels danys obliga a l'empresa a revisar l'avaluació de riscos i realitzar una investigació per implantar mesures preventives eficaces, o modificar les que ja existissin.

Per tant, l'acció sindical dels delegats i delegades de prevenció, passarà per ocupar-se de *l'abans* (prevenció), el *durant* (quan el treballador o treballadora ja presenta un dany a la salut) i el *després* (quan es reincorpora a la feina) dels danys a la salut en general.

Acció sindical enfront de les malalties professionals i els danys a la salut

- ✓ **ABANS: Prevenció**

La principal tasca dels delegats i delegades de prevenció consisteix en intervenir sobre la qualitat i eficàcia de les activitats preventives de l'empresa, amb la finalitat de protegir la salut de les persones treballadores i evitar que es produeixin danys.

Per a això, han d'exercir i exigir les seves competències en relació a la informació, consulta i participació sobre qüestions com l'organització de la prevenció en l'empresa, les avaluacions de riscos, la implantació de mesures preventives, les comprovacions periòdiques sobre l'eficàcia d'aquestes mesures, la vigilància de la salut i les investigacions d'accidents de treball o malalties professionals.

- ✓ **DURANT: l'adaptació de el lloc o l'assessorament per a obtenir la baixa de mútua**

Quan una persona treballadora ja té la salut afectada, pot necessitar la baixa o no. En el segon cas, haurem d'assessorar-la per a la correcta adaptació del seu lloc de treball a través de la vigilància de la salut, i intervenir com a delegats i delegades de prevenció perquè l'empresa la realitzi degudament i la consideri, en cas necessari, com a treballador o treballadora especialment sensible. És convenient obtenir un informe de la Unitat de Salut Laboral amb recomanacions sobre com realitzar aquesta adaptació, que la persona afectada ha de lliurar al metge de vigilància de la salut, quedant-se amb una còpia conforme l'ha lliurat.

També l'informarem sobre com obtenir la valoració de malaltia professional.

En cas que requereixi la baixa per a poder recuperar-se, l'haurem d'assessorar sobre els passos a seguir amb la mútua i posteriorment, en cas que aquesta no hagi reconegut la malaltia professional. Amb el consentiment de la persona afectada, podrem acompanyar-la durant la visita a la mútua.

- ✓ **DESPRÉS: el retorn a la feina.**

Si la persona afectada ha estat de baixa pot reincorporar-se a la feina amb algun tipus de limitació. Després d'una baixa prolongada, l'empresa està obligada a oferir al treballador o treballadora la vigilància de la salut, per a detectar si el problema de salut pot tenir vinculació amb el treball i valorar la necessitat d'adaptar-lo a la persona.

La nostra intervenció ha d'anar orientada a l'assessorament del treballador o treballadora, a la vigilància en relació a com es realitza aquesta vigilància de la salut i a la participació en les mesures que siguin necessàries per a l'adaptació.

Per a més informació, consulta el fullet informatiu *Accidents de treball i danys*, en https://www.ccoo.cat/aspnet/fulls_salut_laboral.aspx

Per a qualsevol intervenció sindical en relació al que expliquem en aquest fullet informatiu, recomanem que et posis en contacte amb la teva federació o territori.

Pots trobar més eines en salut laboral en la web:
https://www.ccoo.cat/aspnet/salut_laboral.aspx

FINANCIADO POR:

GOBIERNO DE ESPAÑA
MINISTERIO DE TRABAJO, MIGRACIONES Y SEGURIDAD SOCIAL
FUNDACIÓN ESTATAL PARA LA PREVENCIÓN DE RIESGOS LABORALES, F.S.P.
CCOO comissió obrera nacional de Catalunya